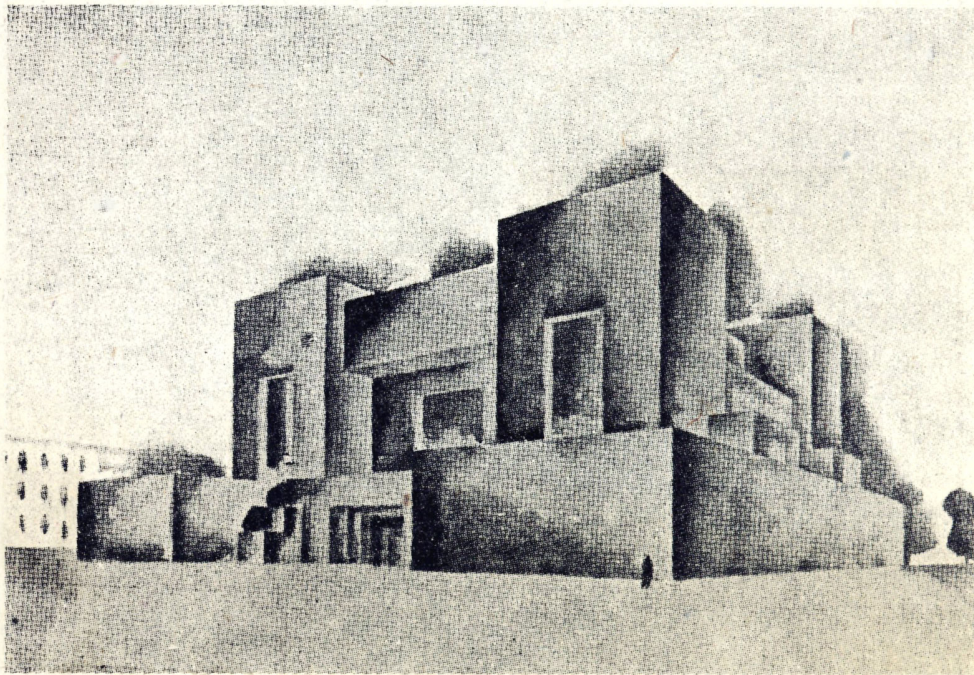

Avangarda u arhitekturi

U povodu izložbe »Zagrebačka moderna arhitektura između dva rata« u Muzeju grada Zagreba

Zlatko Neumann: PROJEKT NARODNOG MUZEJA U ZAGREBU

Pedesetak »naprednih, angažiranih i sposobnih« arhitekata, kako ih kvalificira Tomislav Premerl u katalogu izložbe, stvorilo je u Zagrebu između dva rata vrijednosti u arhitekturi koje su poticale nade u mogućnost oformljenja novog prostora, ne samo funkcionalnog u pogledu utilitarnom, nego i u pogledu, neka mi je dozvoljeno kazati, sredivanja malih ljudskih briga u velikom neljudskom svijetu. Vjerni dakle estetskom funkcionalizmu i odani načelima humane misije gradogradnje arhitekti koji sudjeluju u stvaranju pojma **avangardne moderne arhitekture** u nas nisu mogli računati na vrhunsko opadanje i oživotvorili su svoje ideje u paklenski nepovoljnim uvjetima i uz primjerne žrtve, pa i one najviše: Pičman je, rezignirajući, izvršio posljednji izbor — ubio se.

Ovi »škataljaši«, kojima je avangardna evropska arhitektura intimna lektira, razvijali su planove zgrada koje su bile suprotne od svega što je tada važno kao Vrijednost i Ljepota. Historijski »stilovi« i još uvijek u to vrijeme živa secesija pogoduju eklekticismu i pasatizmu, pa su mladi arhitekti morali već po logici stvari boriti se protiv »ukrasa« da bi mogli istaknuti ideju prostora očičenu do istine konstrukcije i funkcije.

Ova prethodnica (spomenimo tu Loosova suradnika **Zlatka Neumanna**, Poelzigove učenike **Pičmana**, **Strizića** i **Iblera** i arhitekate koji su prošli kroz Le Corbusierov atelje: pored Iblera bili su tamo još **Juraj Neidhardt** i **Ernest Weissmann**) imala je značajne saveznike u borbi za nove ideje, prvo: u industrijskoj revoluciji koja je reproducirala tehničku revoluciju u građevinarstvu proizvodnjom novih materi-

jala, i drugo: u općesvjetskoj ideji koja je modernu arhitekturu prihvaćala kao sredstvo oprostora novih društvenih i gospodarskih odnosa. Ono što je propagirao CIAM (**Congrès Internationaux d'Architecture Moderne**) počevši od 1928. postat će istovremeno djelotvorno u nas zahvaljujući akcijama »Zemlje« kojoj će Drago Ibler biti predsjednikom.

Bitka koja se vodila za modernu arhitekturu u Hrvatskoj bila je suvremena na svjetskom planu, a intenzivirao ju je ne samo revolucionarni duh naše međuratne arhitektonske avangarde, nego i mogućnosti za realizaciju novih ideja koje su se temeljile na povećanom opsegu investicija.

Čitave kohorte zagrebačkih arhitekata dosljedno se zalažu za modernu misao u arhitekturi — spomenut ćemo ovdje samo neke, kao **Vladu Antolića**, **Franju Bahovca**, **Branku Bona**, **Jurja Denzlera**, **Zoju Dumengijić**, **Huga Ehrlicha**, **Marijana Haberlea**, **Stjepana Gomboša**, **Lavoslava Horvata**, **Stjepana Hribara**, **Dragu Iblera**, **Mladenu Kauzlarica**, **Slavka Löwyja**, **Jurja Neidhardta**, **Zlatka Neumanna**, **Kazimira Ostrogovića**, **Josipa Pičmana**, **Stjepana Planića**, **Zdenka Strizića**, **Edu Šena**, **Vladimira Turin**, **Antuna Ulricha**, **Ernesta Weissmanna** i **Ivana Zemljaka** — ali malo je onih koji su svoje zamisli uspjeli i realizirati. Za zagrebačku modernu arhitekturu između dva rata moglo bi se kazati, bez pretjerivanja, da je to arhitektura projekata.

Pa ipak, ono malo što je bilo realizirano svrstalo je Zagreb među evropska središta avangardne arhitekture i neopozivo je fizionomiralo

njegove nove prospekte. Njihov pristup arhitekturi pokazivao je spremnost na izazov, a taj nije dolazio samo iz tradicionalne uloge arhitekta, nego i iz novih zadataka koji su se zvali: tvornica, stadion, bolnica, aerodrom i sl.

Zagrebačka arhitektonska avangarda bila je sudionik i značajnih natjačaja za regulaciju grada Zagreba fundirajući u svojim prijedlozima duh modernog urbanizma. Oblikovni zahtjevi u tim projektima išli su ruku pod ruku sa socijalnim principima gradogradnje, ali se malo od toga ostvarilo u prostoru Zagreba. Ostala je, međutim, iza zagrebačke arhitektonske avangarde jedna duhovna baština koja je danas, na žalost, više poticaj za naše odmjeravanje sa suvremenim evropskim pokretima i datumima u arhitekturi (uistinu: išli smo u korak i s **Bauhausom** i sličnim pokretima, pa nije bilo prilika za našu poslovličnu receptivnost!) nego kriterij za vrednovanje današnje naše arhitekture i urbanizma, kao i za kritični odnos prema postojećim uvjetima oživotvorenja onih zamisli koje su stvaralačke i koje prostor integriraju u humanu misao društva razvijenih međuljudskih odnosa.

Da li se strogi funkcionalizam zagrebačke moderne arhitekture, i njezin ponekad namrgođeni purizam, može uzeti kao neproblematična podnica suvremenog humaniziranog prostora, to ostaje jedno od otvorenih pitanja. Opominje nas na to sudbina nekih zabluda te arhitekture. Ali i nakana je izložbe bila, kako nas upućuje dr Franjo Buntak, da poukne kritički odnos prema vrijednostima toga još uvijek aktualnog arhitektonskog stvaralaštva.

VLADIMIR MALEKOVIĆ